

Lítírèsò àti Ọ̀nà Ìbáńisòrò Ìgbàlódé: Àfihàn rẹ̀ nínú Ìtàn Àròsọ́ Ká Rìn Ká Pọ̀

Emmanuel Akínyínká Ilòrí
Department of Yoruba
Federal College of Education
Katsina, Katsina State
yinkalori@yahoo.com

Àṣamọ̀

Ìṣẹ̀ yìí jẹ́ mọ̀ àfihàn ilò ọ̀nà ìbáńisòrò ìgbàlódé nínú ìtàn àròsọ́ Yorùbá. Ìwé ìtàn àròsọ́ Ká rìn ká pọ̀ tí Oládẹ̀jọ́ Òkédìjì kọ́ lórí ìwà ọ̀daràn àti ọ̀nà láti dẹ̀kun rẹ̀ láwùjọ́ ni a lò gégé bí ọ̀ṣùnwòn fún àyèwò. Òńkòwé yìí ṣe àfihàn ire àti ibi tó rọ̀ mọ̀ ilò ẹ̀rọ ìbáńisòrò ìgbàlódé alámuúká (Global System of Mobile Communication GSM), fòònú orí tábilì alásomólẹ̀, àti ìwé iròyìn. Òńkòwé yìí lo ẹ̀rọ ìbáńisòrò alámuúká nínú ìṣẹ̀ àtinúdá rẹ̀ gégé bí ọ̀nà láti fi ẹ̀wà kún ìṣẹ̀ lítírèsò Yorùbá àti láti bu iyí kún un nípa jíjẹ́ kó bá ìgbà mu. Bí ayé ṣe n yí náà ni ìgbà n yí padà, bẹ̀ẹ̀ gégé ló yé kí ìṣẹ̀ lítírèsò àtinúdá náà máa yípadà pẹ̀lú àkókò àti ìgbà. Ípèńjà ni ìwé ìtàn àròsọ́ Òkédìjì jẹ́ fún àwọn òńkòwé ìtàn àròsọ́, ewi àti eré oníṣe tó kù láti máa ṣe àmúlò àwọn ohun èlò abáyemu nínú ìṣẹ̀ àtinúdá wọn láti lè jẹ́ kí ìṣẹ̀ wọn ya àwòrán ìṣẹ̀lẹ̀ àwùjọ́ gégé bí ó ti rí gan-an láti lè kòni lẹ̀kọ̀, ṣe àtúnṣe, dáníláráyá àti ṣe àfòmọ̀ àwùjọ́ lápapọ̀.

Ìfáára

Ìbáraenisòrò ṣe pàtàkì púpọ̀ láwùjọ́ ẹ̀dá aláàyè. Nípaṣe ìbáńisòrò ni a fi n sọ àsoyè tí a sì n gbọ̀ àgbóyè láwùjọ́. Hornby (2010:290) wòye pé: “Communication is the activity or process of expressing ideas and feelings or of giving people

information”. Èyí tùmò sí pé ọ̀nà ìbáńisòrò jẹ̀ ètò tàbí ilàna láti fi èrò àti ìmòlára ẹnì hán tàbí láti le fi ọ̀rò ránşẹ̀ sí àwọn ènìyàn mìíràn’ Ọ̀nà ìbáńisòrò tùmò sí akitiyan àti ètò tí a şẹ̀ àgbékalẹ̀ rẹ̀ láti lè fi èrò ọ̀kàn wa hán.

Oríşì méjì ní ọ̀nà ìbáńisòrò tó wà, àkókó ní ọ̀nà ìbáńisòrò tí àtijọ̀ tàbí tí àbáláyé bíi àrokò pípa, ikéde pẹ̀lú agogo lílù, ilò àmì bí ewé imò ọ̀pẹ̀, ègbà ọ̀wọ̀ tàbí ilẹ̀kẹ̀ ọ̀rìşà, pípa ààlẹ̀ lé nńkan lórí, ilù lílù, fẹ̀rẹ̀ fífọn àti bẹ̀ẹ̀ bẹ̀ẹ̀ lọ. Ọ̀nà keji ní ilò ọ̀nà ìbáńisòrò ìgbàlódé tàbí ọ̀nà ìbáńisòrò tuntun eléyíí tó wáyé nípasẹ̀ ọ̀lájú àti idàgbàsókè tó ní dé bá àwùjọ̀ ènìyàn. Ní ibèrẹ̀ pẹ̀pẹ̀ oníruurú àwọn ọ̀nà ìbáńisòrò ìgbàlódé yíí ní àwọn èrò bí tẹ̀lífisàn amóhùn máwòrán, redió, iwé iròyìn ojoojúmọ̀ àti tí àtìgbàdẹ̀gbà, iwé ikéde àlẹ̀mógiri, abbl.

Ní bá yíí ọ̀pọ̀n ọ̀nà ìbáńisòrò tí tún sún síwájú ju tí àtẹ̀yìnwá lọ nípa ilò èrò tóró-fón-kálé eléyíí tó şẹ̀ pàtàkì tí a sì le lò níbikíbi, ní ààyèkààyè tí a bá wà láti fi ọ̀rò ránşẹ̀ sí tónílẹ̀ tàlejò ní ibikíbi láisí idààmú kankan níbẹ̀. Àwọn èrò ìgbàlódé tuntun yíí ní kòmputà, èrò alámùúkà, wásaapù, fesibúùkù, yùutuùbù, túwítà, imeeli àti bẹ̀ẹ̀ bẹ̀ẹ̀ lọ. Ífojú hán tàbí ìgbéńde èrò ayélujára tàbí èrò tóró-fón-kálé yíí ló gún àwọn òńkòwé ilẹ̀ Yorùbá kan ní kẹ̀sẹ̀ inú láti şẹ̀ amúlò àwọn èrò ìbáńisòrò ìgbàlódé wònyí nínú işé ọ̀nà wọn lónà láti bu ẹ̀wà kún işé ọ̀nà lítírẹ̀şò lówùjọ̀ ènìyàn àti láti pe àkíyèsí àwùjọ̀ sí ire àti ibi tó rọ̀ mó lílo àwọn èrò ìbáńisòrò ìgbàlódé yíí tórí pé tibi tire la dálé ayé. Àwọn Yorùbá bọ̀ wọn ní ibi táyè bá yí sí náà ló yẹ̀ ka bá a yí sí. Lítírẹ̀şò àpilẹ̀kọ̀ tí ó jẹ̀ ìtàn àròşo ọ̀lórògeere ní a ó şẹ̀ àmúlò fún işé yíí. Iwé ìtàn àròşo *Ká rìn ká pọ̀* tí Ọ̀ládẹ̀jọ̀ Ọ̀kédìjì kọ̀ láti şẹ̀ àfihàn iwà ọ̀daràn lówùjọ̀, ibi tí iwà ọ̀daràn àti ètò

Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítímí (1997:42) ṣàlàyé pé òfin tí ó bá múlẹ̀ nínú àwùjọ̀ kan ló de irú lítírèsò tó bá hù nínú irú àwùjọ̀ bẹ̀ẹ̀. Ìfojúàwùjọ̀ wo iṣẹ̀ lítírèsò jẹ̀ jáde láti ara iṣẹ̀lẹ̀ àwùjọ̀, torí pé iṣẹ̀lẹ̀ àwùjọ̀ ló bí èrò ọ̀kàn ò̀nkòwé ní irú àwùjọ̀ yówù tí irú ò̀nkòwé bẹ̀ẹ̀ bá bá ara rẹ̀. Inú àwùjọ̀ ni ò̀nkòwé/oníṣẹ̀ ọ̀nà ti wá, ó fi ohun tó kọ̀ pàrokò ìrírí àwùjọ̀ sí àwọn ò̀nkàwé rẹ̀ ni èyí tó tùmò sí pé àwọn ènìyàn àwùjọ̀ nàà ló kọ̀ iwé nàà fún kí wọn le rí ọ̀gbọ̀n kan tàbí ò̀míràn kọ̀ nínú iṣẹ̀ ọ̀nà àtinúdà rẹ̀. Adéyẹmi (20006:29) ṣàlàyé pé:

Gbogbo iṣẹ̀lẹ̀ tó bá jẹ̀ mọ̀ ọ̀mọ̀nìyàn àti ibáṣepọ̀ láàrin wọn. Ìrírí àwọn ènìyàn láwùjọ̀. Ohun tó jẹ̀ sosíólójì lógún jù ni ìgbé ayé èdà nínú àwùjọ̀, ìgbàgbó rẹ̀, àṣà rẹ̀, iwà rẹ̀, èdè rẹ̀, tí ó jẹ̀ ọ̀pómúlérò fún idúró èdà láyé... ìgbéléwọn a máa wáyé lóri ètò àwùjọ̀, ètò ọ̀rọ̀ ajé, ètò iṣẹ̀lú àti àwọn ǹnkan m̀íràn ti ǹ parapò jẹ̀ ètò àwùjọ̀.

Tíòrì yíi gbàgbó wí pé lítírèsò jẹ̀ dínjí tí a fi ǹ wo àwùjọ̀. Laurenson àti Swingwood (1971:107) ṣàlàyé wí pé àrākùnrin tí orúkọ rẹ̀ ǹ jẹ̀ Liou De Bonald ló sọ̀ àsoyán ọ̀rọ̀ lóri bí lítírèsò ẹ̀ jẹ̀ dínjí àwùjọ̀ nínú ohun tí ó pè ní (Mirror Image Approach). Louis de Bonald (1754-1840) ẹ̀ àlàyé lóri tíòrì ifojúàwùjọ̀ wo iṣẹ̀ ọ̀nà lítírèsò gégé bí dínjí to ǹ ya àwòrán iṣẹ̀lẹ̀ àwùjọ̀ láti fi ẹ̀ àkàwé iṣẹ̀lẹ̀ tó ǹ lẹ̀ láwùjọ̀ lówólówó. Wọn gbàgbó pé oníṣẹ̀ iwádíí gbòdò ri wí pé kókó ọ̀rọ̀ iṣẹ̀ ọ̀nà lítírèsò bá iṣẹ̀lẹ̀ tó ǹ seṣẹ̀ lojoojúmọ̀ mu.

Àlàyé Laurenson àti Swingwood (1971:107) ti Bámidélé (2000:16) jẹ̀rì sí ni yòò jẹ̀ wa lógún ní ibámu pèlú alàyé Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítímí (1997) pé ‘ó ṣeṣe kí onílámèyító ifojúàwùjọ̀ wo iṣẹ̀ ọ̀nà lítírèsò le yan ò̀nkòwé sojú gégé bí èdà tó ǹ ẹ̀ súnńásí bí àwùjọ̀ ẹ̀ rí ní àkókò kan nípaṣẹ̀ iṣẹ̀ ọ̀nà lítírèsò tó fi ǹ ta àwùjọ̀ jí

bákan. Bí àpẹẹrẹ, nínú iṣẹ̀ yìí, a wo ohun tí Òkédijí wòye rẹ̀ èyí tó jẹ̀ mó ọ̀nà tí àwọn ọ̀daràn n gbà lo ẹ̀rọ ibánisòrò igbàlódé èlólóló (GSM), fòònù alásomólè, fòònù orí tábilì, fòtò àti iwé iròyìn láti ṣiṣẹ̀ ibi, àti hùwà ọ̀daràn wọn lánwùjọ. Eléyí jẹ̀ mó yíya àwòrán àwùjọ gégé bí ó ẹ̀ rí lẹ̀yìn tí ilò ẹ̀rọ fòònù alásomólè, ẹ̀rọ tẹ̀lifisàn, iwé iròyìn, pàápàá jùlọ̀ ilò ẹ̀rọ ibánisòrò alámmùúkà (GSM) dé àwùjọ ní orílẹ̀-èdè Nàìjíríà.

Bákan-nàà ni a tún ẹ̀ àmùlò tíọ̀rì ọ̀nà ibáraenisòrò. A ẹ̀ àmùlò tíọ̀rì yìí fún àtúpàlẹ̀ iṣẹ̀ yìí torí pé ibáraenisòrò ẹ̀ pàtàkì ní igbésí ayé èdá. Ó jẹ̀ ohun to ẹ̀ kókó. Ọ̀un ni èdá n ló láti fi ẹ̀rò wọn hàn, láti lè ṣàlàyé ọ̀rò fún ẹ̀lòmíràn àti láti ṣàlàyé ohun tó mú wọn lókàn, tó sì tún wúwo lókàn wọn fún aráyé. Ní ọ̀dún 1980 ni S. F. Scudder tí ó jẹ̀ agbáterù tíọ̀rì yìí ẹ̀ idásilẹ̀ tíọ̀rì nàà. Ó ṣàlàyé wí pé gbogbo ohun aláàyé tó n gbé lórílẹ̀ ayé ni ó ní ọ̀nà ibánisòrò bí ó tilẹ̀ jẹ̀ pé ọ̀nà ibánisòrò wọn yàtò sí ara wọn. Ohun tó dájú ni wí pé, àti igi, àti ẹ̀ranko, àti ènìyàn ló n sòrò lánwùjọ. Ibáraenisòrò jẹ̀ ilànà láti lè fi ọ̀rò ránṣé sí ẹ̀ni tí a bá fẹ̀ kó gbọ̀ irú ọ̀rò bẹ̀ẹ̀ tí yóò sì ẹ̀ àmùlò irú ọ̀rò bẹ̀ẹ̀ kíakía. Gégé bí àlàyé àwọn agbáterù tíọ̀rì yìí, àwọn ohun tó ẹ̀ pàtàkì nínú ọ̀nà ibánisòrò ni orísun ọ̀rò, ẹ̀ni tí ó fi ọ̀rò ránṣé, ọ̀nà tí a gbà fi ọ̀rò ránṣé sí olùgbọ̀, olùgbọ̀ ni ẹ̀ni tí ó ẹ̀ àmùlò ọ̀rò tí a fi ránṣé, ibi tí ọ̀rò n ló tàbí kókó inú rẹ̀, ọ̀rò inú rẹ̀, kókó ọ̀rò tó súyọ̀ níbẹ̀ tàbí àlàyé tí a fi ránṣé ní ilànà ọ̀rò, kíko sílẹ̀, tàbí kíkà sínú fónrán, tàbí ní ilànà fifi ojú rí irú ọ̀rò bẹ̀ẹ̀ fúnra olùgbọ̀/olùgba ọ̀rò nàà.

Àlàyé òkè yìí tí ẹ̀ áfòmó̀ idí pàtàkì tí a fi lo àwọn tíọ̀rì méjéèjì yìí. A ẹ̀ àmùlò tíọ̀rì soṣiòlójì tàbí ifojúàwùjọ wo iṣẹ̀ lítírẹ̀ṣọ̀ ní ibámu pẹ̀lú kókó ohun tí itàn àròṣọ̀ *Ká rìn ká pò* dá lé

àpapò tí a n pè ní Nigeria Telecommunication Company (NITEL).

Ilé-iṣẹ̀ ẹ̀rọ̀ ibánisòrò tí orúkọ̀ rẹ̀ n jẹ̀ Nigeria Mobile Telecommunication Ltd. (M-Tel) ni ó kókó̀ dide. Ní ojó̀ kẹfà̀ oṣù̀ kejọ̀ ọ̀dún 2001 yìí ni ilé-iṣẹ̀ eto ibánisòrò ECONET di fifi lólè, nígbà̀ tí ilé-iṣẹ̀ ẹ̀tò ibánisòrò MTN náà̀ dide tẹ̀lẹ̀ e láìpẹ̀ sí àkókò̀ yìí rára. B́ákan-náà̀ ni ilé-iṣẹ̀ Globacom Telecommunication (GLO) eléyí̀ tó jẹ̀ ti ibílẹ̀ tí ọ̀mọ̀ bíbí ilẹ̀ Nàìjíríà, Ọ̀mọ̀wé Wálé Adénúgà, ẹ̀ idásílẹ̀ rẹ̀. Kò sí àní àní ilò ẹ̀rọ̀ ibánisòrò alámuúkà̀ ti mú ipa rere bá orílẹ̀-èdè Nàìjíríà. Ó mú idàgbàsókè̀ tó ní àpẹ̀rẹ̀ bá ẹ̀tò ibánisòrò lówùjọ̀. Ilò rẹ̀ kò yọ̀ ẹ̀nikẹ̀ni sílẹ̀, kòdà̀ àwọn kòlà-kòṣagbe àti mẹ̀kúnnù náà̀ n jẹ̀ ànfààní̀ rẹ̀ lówùjọ̀ lóní. Àlàyé̀ yìí wá látí orí ẹ̀rọ̀ ayélujára (www.Idpass.com/telecomarticles/historyofGSMandmore.html)

Ìtàn Inú Ká Rìn Ká Pò ní sókí

Ká rìn ká pò jẹ̀ itàn àròṣọ̀ tó jẹ̀ mó iṣẹ̀ iwádíí ọ̀tẹ̀lẹ̀múyẹ̀ oníjàgídíjagan eléyí̀ tó n ẹ̀ àfihàn ọ̀nà àlùmòkórọ̀yín àti àyínike tí ó ẹ̀ àjẹ̀jì sí àwùjọ̀ tí àwọn ọ̀darán oníjàgídíjagan tún bèrè sí ni lò látí fi ẹ̀ṣẹ̀ ibi wọn ni àwùjọ̀ pàápàá̀ jùlọ̀ iwà ìjínigbé, ilónilówógbà, idigunjalè, abbl. Ọ̀kédíjì wòye pé àyípadà̀ àti idàgbàsókè̀ ti bá imò iṣẹ̀ ẹ̀rọ̀ ní orílẹ̀-èdè Nàìjíríà. Ó ẹ̀ àfihàn ẹ̀rọ̀ ibánisòrò̀ ìgbàlódé̀ gégé̀ bí ohun tó wúlò̀ tó sì tún ní ọ̀pòlọ̀pò̀ akùdé̀ nípa lílò̀ rẹ̀ lónà̀ àitọ̀. Àwọn ọ̀mọ̀ Ẹ̀gbé̀ Ìgbàlódé̀ n dúnkookò̀ mó àwọn ará ilú̀ nípa pípa wọn lẹ̀kún, lílọ̀ wọn lówógbà̀ àti fifòrò̀ ọ̀kàn wọn nípasẹ̀ lilo ẹ̀rọ̀ ibánisòrò̀ ìgbàlódé̀ àti kámẹ̀rà. Akitiyan àwọn ọ̀mọ̀ ẹ̀gbé̀ yìí gbilẹ̀ tó bèẹ̀ géè tó jẹ̀

wí pé kò rọ̀rùn fún àwọn àgbófinró láti le tètè wa egbò dẹ̀kun fún wọn lówùjọ.

Lápàdé, ọ̀gá ọ̀lópàá tó ti fẹ̀yìntì lẹ̀nu iṣẹ́, pẹ̀lú irànlówó Tàfá amúgbálégbẹ̀ rẹ̀ àti Súlè tó n wà wọn kiri jà rabu rabu láti réyìn àwọn ọ̀mọ̀ egbé apanilékún jayé yìi pẹ̀lú irírí tí wọn ti ní. Ìṣẹ̀lẹ̀ tó ṣẹ̀lẹ̀ ní ilé Lápàdé lààrin Tàfá, Súlè àti Kádírì fídí rẹ̀ múlẹ̀ pé ẹ̀lẹ̀wọn ni àwọn métẹ̀tẹ̀ta tẹ̀lẹ̀ rí tí wọn ti pàdé ní ọ̀gbà ẹ̀wọn Agodi ní ilú Ìbàdàn. Ọ̀kédijí ṣe àfihàn ẹ̀yí láti jẹ́ kó yé wa wí pé ọ̀mọ̀ iná nàà làá rán síná àti pé olè ló le mèsè olè tọ̀ lóri àpáta, ẹ̀yí tó jẹ́ kí iṣẹ́ iwádií nàà jinlẹ̀ tó sì lágbara torí ọ̀pọ̀lọ̀pọ̀ ọ̀gbọn àyínikẹ̀ tí àwọn nàà ti ní tẹ̀lẹ̀ àti irírí wọn. Kádírì jẹ́ àṣíwájú àwọn ọ̀daràn nàà nígbà ti Lápàdé tó ti fẹ̀yìn tí gégé bí ọ̀gá ọ̀lópàá jẹ́ ọ̀gá àwọn ọ̀tẹ̀lẹ̀múyẹ̀ aládaani tó gbógun ti iwà ọ̀daràn lówùjọ. Ọ̀nkòwé tún lo ìtàn àròsọ̀ yìi láti bu ẹ̀nu àtẹ̀ lu kùdiẹ̀ kùdiẹ̀ tó wà nínú iṣẹ́ ọ̀lópàá ni orílẹ̀-èdè Nàìjíríà. Lápàdé àti ikò rẹ̀ mú àwọn ọ̀daràn yìi wọn sì fà wọn lé àwọn agbófinró lówó. Nítorí àikíyèsára àwọn ọ̀lópàá, àwọn ọ̀daràn tó ṣe pàtàkì jùlọ̀ lo májèlẹ̀ láti pa ara wọn sínú túbú eléyìi tí kò jẹ́ kí wọn ri ọ̀rọ̀ to le rán iwádií wọn lówó gbà lẹ̀nu wọn.

Ọ̀nà Ìbáńisòrò nínú Ká Rìn Ká Pò

Àwọn ọ̀nà ìbáńisòrò tí ó hàn de nínú Ká rìn ká pò ni ilò ẹ̀rọ ìbáńisòrò alámuúkà, ilò ẹ̀rọ fòdònu alásomólẹ̀, iwé iròyìn àti fòtò.

Ìlò Ẹ̀rọ Ìbáńisòrò Alámùúkà

A rí ẹ̀rì iwúlò ẹ̀rọ ìbáńisòrò alámuúkà gégé bí ohun èlò tó jẹ́ kí ìbáńisòrò rọ̀rùn ju bí ó ṣe wà tẹ̀lẹ̀ ṣáájú ọ̀dún 1999 eléyìi tó jẹ́ pé àwọn olówó, ọ̀lólá àti ọ̀tòkùlú nìkan ló n jẹ́ ànfàani ilò ẹ̀rọ

alásomólẹ̀ àti alámùúká (GSM) yìí. Lápàdé rán ọmọ ọdọ rẹ Dàda láti lọ mú ẹrọ ẹlọ̀lọ̀ rẹ wá kí ó lè fi pe dókítà Jídé láti wá se àyèwò ẹfọ́rí tó n fọ ọ.

Èlòó! Àà, Lápàdé, ó mà sàárò o! Sẹ kò sí? ‘

Ó sí o, Jídé. Ó wà rẹrẹ. Dákun máa bọ, aré teteete.

Ilé ni mo wà.

O ti tún forí jóná àbí? Kí n máa bọ wàá gbóòrùn ara rẹ? O ti tún tẹsẹ bọ gíyàn eèrùn?’

Sàá máa bọ Má fi falẹ páàpàà o. Ìròyìn kò tó àfójúba. Pa isẹ gbogbo ti máa bọ.

Òkédijí (2007: 14)

Ònkòwé yìí jẹ ká mọ wí pé igbàkúùgbà la le rán ẹrọ ibánisòrò alámùúká níşẹ láìwòkò tàbí rínşẹ rárá tí isẹ nàà yòò sì di jíjẹ bí a se rán an gélé. Isẹ tí ẹrọ ibánisòrò alámùúká jẹ fún dókítà Jídé nàà ló jẹ kó wá yojú sí Lápàdé.

A tún rí ẹrí ilò ẹrọ ibánisòrò láti dúnkookò mọ ni láti ọdọ àwọn Ègbé Ìgbalódé yìí, Bánjí tó jẹ olólùfẹ Jọláadé tẹlẹ ni ó bẹ àwọn ọdaràn yìí lówẹ sí i láti lọ ọ lówọ gbà kí wón sì máa fòrò ọkàn rẹ nígbà gbogbo.

Èlò!

Họwù, o ò sí nítòsí ẹlọ̀lọ̀ rẹ ni àbí ó ti jẹ? Mo ti pè, pè, pè o ò dáhùn. Kín ló dé?

Ta ló n sòrò?

O ò ti mohùn mi ni? Èmi tí mo n fojoojúmọ jẹ dòdò rẹ! Un-hùn! Sẹ o ò mọ pé mo nífẹẹ rẹ gidigidi sá! Bí n ò tí ì níyàwó ni, bóyá ìwọ ni n bá fẹ. Kò ní in dùn mọ mi nínú bí ilé rẹ bá jóná, kó o wá jóná mọnú ilé, kó jẹ pé inú fídíò nikan ni yòò kù tí n ó ti máa rí ojú rẹ tó fani mọra tí jẹ kí èmi ó ra gbogbo kásẹ̀tì tó o bá se. Mótò rẹ tuntun yanranyanran bí i tọba ilú ọyínbó yẹn, kò yẹ kó deérú, nítorí orí mi a máa wú

bí mo bá ń juwó sí ọ níkojá nínú mọtò rẹ. Kò wù mí
kí wọn ó ẹ̀ sí ọ ta níbọn, kí wọn ó sọ pé èèsì ló ẹ.

Òkédìjì (2007: 52)

Àwọn ọ̀daràn yìí ń lo nọ̀mbà ẹ̀rọ ìbáńisòrò alámuúkà oríşiríşì láti ránşẹ̀ ìjayà sí àwọn tí wọn bá fojú sùn lówùjọ̀ ní, wọn ń lò ó gégé bí irinşẹ̀ láti dẹ̀rùba àwọn èniyàn kí wọn sì lọ wọn lówó gbà lònà àìtọ̀. Àwọn ọ̀daràn yìí tún lo ẹ̀rọ ìbáńisòrò alámuúkà yìí láti kilò fún Lápàdé pé kí ó dá owó tí ó gbà lówó Jọláadé Àrìyọ̀ padà fún un wéréwéré. Wọn fi kún pé bí kò bá ẹ̀ bẹ̀ è ilẹ̀ yòò ga jù ú lọ, wọn ní owó Egbé Ìgbàlódé ló gbà. Ẹ̀rọ ìbáńisòrò yìí nàà ní wọn lò láti fi bú Jọláadé nígbà tí wọn pé é ní òmùgò tí ó ẹ̀ sí owó kó fún Lápàdé.

Lápàdé, pẹ̀lé o. Owó tó o fi gbájùè gbà lówó Jọláadé Àrìyọ̀, dá a padà fún un wéré wéré, bí bẹ̀ kó, ilẹ̀ ó ga jù ọ̀ lọ ní wàrà-ń-şesà. Owó Egbé Ìgbàlódé ní o, iwọ̀ oníjibiti lásán lásán yìí. Aláilójútì, àgbààyà.

Òkédìjì (2007: 97)

Ònkòwé tún jẹ̀ kí á rí ojú méjì tí ẹ̀rọ ìbáńisòrò ìgbàlódé ní, bó ẹ̀ wúlò fún nńkan rere nàà ló tún ẹ̀ atọ̀nà işẹ̀lẹ̀ búburú lówùjọ̀. Nígbà tí Jọláadé sá lọ láti farapamó sí ilẹ̀ ìtura, a rí ẹ̀rì yìí pé èlòèlò yìí ló lò láti tẹ̀ Láídé ọ̀rẹ̀ rẹ̀ láago.

Èlò! A à Jọláade! Okàn mi sì balẹ̀ bó o ti pé mí yìí. Ibo lo wà? Fiyen sílẹ̀. N ò sí nilé mi sa. Ọ̀rọ̀ wà o! kín ni Jọláadé! Ojú mi rí màbo lósàn án òní, Ọ̀lọrun ló ní a ó tún ríra wa bá sọ̀rọ̀. Mo dọrun bọ̀ n ò rẹ̀ni kí mi kú ewu.

Òkédìjì (2007: 114)

Ònkòwé şàlàyé síwájú sí i lórí ọ̀rọ̀ tí Jọláadé sọ̀ nípa iwúlò ẹ̀rọ ìbáńisòrò alámuúkà pé aşerere-şẹ-buburú ni; irú işẹ̀ tí a bá rán an ní jẹ̀, ohùn tá a bá fọ̀ fún fèrè ni fèrè é fọ̀n. Jọláadé pa jẹşẹ̀mù rẹ̀ ó wá dúpẹ̀ pé òun kò ti jù ú nù sínú igbó, tàbí kí òun

ti fọ ọ mólẹ. Ó yán an nínú ọ̀rọ̀ rẹ̀ pé ǹnkan dùn ún bàjẹ̀ ni, a máa ̀sòro láti tún ̀se. Àbámò a máa gbèyìn ọ̀rọ̀ tá à bá fara balẹ̀ ̀se. Ó jẹ̀ kó di mínmò wí pé kò̀seémánìí ni ̀erọ̀ ibánisòrò alámùúká yìí jẹ̀ fún gbogbo ènìyàn.

Ohun tó tún ̀se pàtàkì láti mò nípa ̀erọ̀ ibánisòrò alámùúká, ni pé orisun okòwò ni fún àwọn kan, ó sì tún jẹ̀ orisun àgbààná fún àwọn mìíràn. A rí ̀erí eléyìí nínú ọ̀rọ̀ tó wáyé láàrin awakò àti Jọláadé tó paramò nígbà tó ǹ bèèrè nóm̀bà Jọláadé lówó Jọláadé gán an fúnra rẹ̀ láimò, ó fẹ̀ fún àwọn onijìbitì tó bè ẹ̀ lówè tí wọn pe ara wọn ní oníwèè iròyìn. Ọ̀rọ̀ yìí jẹ̀ jáde nígbà tí àwọn méjèèjì jọ ǹ sòrò.

Ká má fa ọ̀rọ̀ gùn, ẹ̀ sọ fún wọn pé nomba Jọláadé ni 182071817475. Ẹ̀ mà sẹ̀ o. N ó kọ̀ ọ̀ silẹ̀ nígbà tí ẹ̀ bá fẹ́ sò. Nóm̀bà tiyin fúnra yín ǹ kọ̀?

Ẹ̀mi ò ní ẹ̀lòèlò o. Bí mo bá fẹ́ pè, ọ̀dò àwọn onísò ẹ̀lòèlò lèmi ǹ lọ, wọn ò níye nígboro, kò sì ná mi lówó oṣoṣù. Ẹ̀mèlòò ni ǹ pe láàrin oṣù tí ǹ ó fi gbé ohun tí ǹ ó máa sin sílé? Àgbààná ni fún ẹ̀ni tí kii fi sòwò.

Òkédìjì (2007: 117)

Ení tere, èjì tere bí ènìyàn kò bá kiyèsára, káàdi ẹ̀lòèlò le sọ ènìyàn di alágbààná, irẹ̀jẹ̀ kò sí nínú fótò ni ọ̀rọ̀ rẹ̀, bó o bá ̀se pé tó lo ó ̀se nàwó káàdi tó. Sùgbón bí apá kò bá ká àtirà á ènìyàn le lọ pé ní isò àwọn oní ẹ̀lòèlò. Ẹ̀yí tún jẹ̀ ọ̀nà àbáyọ̀ fún àwọn mèkúnnu láti le jẹ̀ ànfaàni ilò ọ̀nà ibánisòrò ìgbàlódé yìí.

Bákán-nàà ni Òkédìjì tanná sí ọ̀ye ilò ̀erọ̀ ibánisòrò ìgbàlódé gégé bí ohun èlò tó dára láti fi s̀isẹ̀ iwádií ọ̀tẹ̀lèmúyẹ̀ àti ọ̀nà láti lè tọ̀pinpin àwọn ọ̀daràn. Nígbà tí ọ̀wọ̀ tẹ̀ Kádírì nínú ilé Lápade, àpò ìpamò tó gbà lówó Kádírì ranwó púpò nípa àkòsilẹ̀ oríṣìíríṣìí nóm̀bà tí àwọn ọ̀daràn wònyí lò láti fi

şişé lówùjọ. Bí Lápàdé ti n yí ohùn padà ló n bá àwọn òdaràn yíi sòrò láti mọ̀ òdodo nípa àwọn nòm̀bà tí àwọn òdaràn yíi fi n sọ̀sẹ̀ káàkiri ni. Lápàdé ni,

owó ti tẹ̀wón. Gbogbo ẹ̀bọ̀ tí wón gbé kalẹ̀, ojú òfón-òn wa ló şe. Àwọn òbàyéjẹ̀ kan nàà ló n şişé ibi yíi. Orúkọ̀ àwọn tó n lo nòm̀bà wònyí ló wà nínú dáyàrì yíi. Ó wá á ku kinní kan. Afẹ̀fẹ̀ ti fẹ̀, a ti ri fùrò adie báyií. Wón ti firù fonná. A ti morúkọ̀ wón, bí a kò tìlẹ̀ tíi mọ̀ àwọn tíi jẹ̀ bẹ́e.

Òkédìjì (2007: 159)

Òkédìjì sọ̀ àsoyẹ̀ ọ̀rò lórí bí àwọn òdaràn ti n şe àmúlò ẹ̀rọ̀ ibánisòrò alámùúkà láti dúnkookò mọ̀ ará ilú àti láti şişé ibi wón. Ọ̀pòlọ̀pò ọ̀nà ni àwọn òdaràn òbàyéjẹ̀ yíi ti lo ẹ̀rọ̀ alámùúkà láti ránsẹ̀ aburú wón sí àwọn tí wón n wá. Ọ̀kan lára ohun tí ònkòwé yíi şe àfihàn rẹ̀ ni wí pé kò sí ibi tí àwọn òdaràn yíi kò le topinpin ẹnìkẹ̀ni tí wón bá n lépa dé. Eléyíi jẹ̀ àfihàn işèlẹ̀ tó n şelẹ̀ ní orílẹ̀-èdè Nàìjíríà lówólówó. Èyí wà ní ibámu pẹ̀lú tíòrì ifojúàwùjọ̀ wo işẹ̀ ọ̀nà lítírèsò̀ tó şàlàyé pé lítírèsò̀/işẹ̀ ọ̀nà jẹ̀ dínjí tó n ya àwòrán işèlẹ̀ àwùjọ̀. A rí ẹ̀rí eléyíi nígbá ti Báyò tó jẹ̀ mánéjà ilé ifowópamó̀ Ọ̀lówójá jẹ̀ n sa lọ̀ sí ilú Ibàdàn láti ilú Abẹ̀òkúta tí işẹ̀ sẹ̀sẹ̀ gbé e wá.

Aa, mánéjà, o n fitijú sá kúrò nílúú ni? O ò ládèéhùn o! Àşàkẹ̀ délé rẹ̀, kò bá ẹnìkankan, ẹnì kan wáa rí mótò rẹ̀ ní Òkè Ọ̀nà, o dorí kọ̀ ọ̀nà Ibàdàn. Ibo lo n lọ̀? Ibo lo rí sá sí tí ojú ọ̀şùpá ò tó? Bó o wónú iho kan-in-kan-in, awa lo o ba níbè. Ò báà lọ̀ sí òkun eremi, ò báà re ọ̀sà olórí odò, ibo lówójá ìgbàlódé ò dé? Şé o mọ̀ pé ẹnì tí a ò fẹ̀ kò lónà, orí afára la ti padé rẹ̀, lésèògbèjì.

Òkédìjì (2007:37)

Èrọ ibanisòrò igbàlódé tún jẹ irín isẹ pàtàkì tó wúlò fún isẹ iwádií sise. Òkédijí jẹ kí a rí òye iyàtò tó wà nínú ilò èrọ ibanisòrò alámuúkà àti èyí tó jẹ alásomólẹ orí tábilì. Èrọ ibanisòrò alámuúkà yìí ni àwọn olópàá fi tètè pe ògá olópàá Àúdù láti şàlayé fún un pé àwọn òdaràn tó şe pàtàkì jù fún iwádií wọn ti pa ara wọn nínú àtimólé pèlú májèlé. (Òkédijí, 2007: 236).

Ilé Lápádé ni Àúdù wà nígbà ti wọn fi isẹlẹ yìí tó o letí. Tèlè rí tó bá jẹ pé ònà ibanisòrò tí kì í şe alámuúkà ni kò le rorún láti tètè rí ògá olópàá yìí pé kíákíá láti le gbé igbéşè tó bá ye lásikò.

Ìbáraenisòrò şe pàtàkì ní ilé ayé èdá èniyàn. Níbi tí ìbáraenisòrò bá ti wáyé ó di dandan kí ibanisòrò şelẹ tabí wáyé nírú àwùjò bẹẹ, irú ibanisòrò àti ìbáraenisòrò bẹẹ wá le jẹ okunfà ilosíwájú tabí ifàséyìn eléyíí tí yòò pé fún àkíyèsí láti lè tésíwájú nínú irú iwà bẹẹ tabí láti lè bu ẹnu atẹ lu irú iwà bẹẹ. Iwà ilónilówógbà jẹ ara iwà òdaràn èyí tí kò jẹ itewógbà rará ní àwùjò şùgbón tí ó wópò ní orílẹ-èdè Nàìjíríà pàápàá jùlò tí ó tún gbilẹ síi ní àsikò tí ilò àwọn èrọ ibanisòrò igbàlódé alámuúkà gbayé kan. Iwà yìí pé fún àkíyèsí tomodé tagbà ní àwùjò. Ònkòwé jẹ kó di mímò wí pé bí àwùjò şe n dàgbà bẹẹ gégé ni iwà òdaràn náà n gbèrú síi. Ní pàtàkì, ó jẹ ká mọ àléébù ilò èrọ ibanisòrò alámuúkà yìí bí ohun tí àwọn òdaràn n ló láti şe isẹ aburú wọn.

Ìlò Èrọ Fòonù Alásomólẹ/Ori Tábilì

Mánèjà bánkì Olówójé lo èrọ ibanisòrò alásomólẹ láti pe akòwé rẹ ní ofiisì láti şàlayé fún un pé òun fẹ lọ gba itójú lódò dókità ní ilú Ìbàdàn nígbà tó pinnu láti sálo sí ilú Ìbàdàn léyìn tí

Litirẹ̀sọ̀ àtí Ọ̀nà Ìbáńísọ̀rọ̀ Ìgbàlódé: Àfihàn rẹ̀ nínú Ìtàn Àròsọ̀ Ká Rìn Ká Pọ̀

àwọn ọmọ Egbé Ìgbàlódé ti dúnkookò mò ọn ní ọfiisì rẹ tuntun. Ọ̀nkòwé jẹ ká mò pé a lè lo ẹ̀rọ ibáńísọ̀rọ̀ fòònù alásomólẹ̀ orí tábilì láti ráńsẹ̀ pàtàkì sí ibikíbi tí a bá fẹ̀ rán an sí nígbàkúùgbà. Báyọ̀ Akínwùmí lò ó láti ráńsẹ̀ sí ọfiisì rẹ̀ pé òun kò ní le wá síbi iṣẹ̀ lójó kejì.

Èlọ̀ Báńkì Ọ̀lọ̀wọ̀ájé.

Pẹ̀lẹ̀ akòwé. Báyọ̀ Akínwùmí ló n sọ̀rọ̀.

Áà, ẹ̀ pẹ̀lẹ̀ sà. Báwo lara yín sà?

O ẹ̀. Mo ti gbádún. Wò ó mo gbọ̀dọ̀ rí dókítà mi kíákíá.

Mo gbọ̀dọ̀ rí i lónìí. Mo n lọ̀ sí Ìbàdàn báyii báyii.

Okédijí (2007: 36)

A tún rí àfihàn ilò ẹ̀rọ̀ fòònù alásomólẹ̀ orí tábilì nígbà tí ọ̀kan nínú àwọn amòòkùn ṣìkà n bèèrè arábinrín tí wọn rán níṣẹ̀ ibi láti lọ̀ polówó Àṣàké fún mánéjà báńkì Ọ̀lọ̀wọ̀ájé. Ó jẹ̀ ka mò pé àwọn ọ̀daràn máa n ẹ̀ àmúlò fòònù alásomólẹ̀ láti ṣiṣẹ̀ ibi wọn.

Èlọ̀! Báńkì Ọ̀lọ̀wọ̀ájé

Pẹ̀lẹ̀ o. Mánéjà tuntun.

Ọ̀o, ta ló n sọ̀rọ̀?

Káàbò o. Ẹ̀ dáadáa lo dé? O sì kú ipapòdà.

Ùn-hun?

Ẹ̀ Sùwé ti kúrò lódò rẹ̀?

Sùwé? Ta ni ín jẹ̀ Sùwé?

O dé o, Báyọ̀. Àní Sùwé! Sùwébátù Kòmóókò tó wáá polówó Àṣàké lódò rẹ̀. Àṣàké ọmọ̀ rẹ̀ Àsápè?! Ìyá lo gba tirẹ̀ ni, àbómọ̀? Àbí ọ̀fẹ̀mọ̀fẹ̀yáá lo fẹ́ẹ̀ ẹ̀? Bí a bá dágbà à yé ogun un jà. O ò tí i fí kinní yí sílẹ̀ Báyọ̀?

Okédijí (2007:27)

Ìṣẹ̀lẹ̀ yìí fì hàn pé fòònù alásomólẹ̀ wúlò fún iṣẹ̀ yòòwù tí a bá rán an yálà fún ire tàbí ibi.

Ìlò Ìwé Ìròyìn

Àwọn ọ̀daràn tún lo ìwé ìròyìn nínú Ká rìn ká pò láti fì dúnkookò mọ̀ àwọn ènìyàn tí wọn yàn sojú gégé bí ète láti ló wọn lówó gbà. Wọn sì dá ibèrù bojo silẹ̀ fún ẹbí, ará, ọ̀rẹ̀ àti iyekan àwọn tí wọn bá kéde òbítúarì wọn nínú ìwé ìròyìn *Aláròyé Ìbàdàn*. Ọ̀nà ibánisòrò yìí jẹ̀ mọ̀ àfojúrí lásán torí ẹnì tí ó bá ṣe àmúlò rẹ̀ yòò fì ojú kà á lásán ni. A rí àfihàn eléyíí nígbà tí wọn gbé òbítúarí arákùnrin kan tí n jẹ̀ Bọ̀sèdẹ̀ Olúdé tí ó sì ló bá Lápádé fún irànlówó láti gba ara rẹ̀ silẹ̀ lówó idúnkookò mọ̀ àwọn Ẹ̀gbẹ̀ Ìgbàlódé gégé bí ó ti hàn de nínú àfàyo yìí.

...ohun tí mo fẹ̀rẹ̀ le so pé mo rí lápẹ̀rẹ̀ ni pé lósè tó kojá, ẹ̀lòlò ni àwọn kan fì pè mí, tí wọn ní kí n mú mílìọ̀nù kan náíra pàdé àwọn ní Ìjokòdó, mo ní owó kìn ni, wọn ní kí n fì ra ẹ̀mí mi. Àwàdà ni mo pè é. Ta ni mo bá ní àdéhùn? Ibo ni kí n ti rí mílìọ̀nù yo ṣe sàráá?. Mo fì wọn gún lágídí. Àfì lááàrò yìí ti wọn tún fì ẹ̀lòlò pè mí, tí wọn ní kí n wo ojú-ewé kẹ̀tálá ìwé ìròyìn ALÁRÒYÉ ÌBÀDÀN, ni mo bá bá fòtò mi níbẹ̀, nínú òbítúarí. Wọn dájọ̀ ikú ara wọn láìṣe tẹ̀mi. Ẹ̀ gbà mí o.

Òkédijí (2007:67)

Ìlò Fòtò

Fòtò yíyà jẹ̀ ara àṣà àwùjọ̀ ìgbàlódé eléyíí tí tọ̀mọ̀de tàgbà fẹ̀ràn láti máa ṣe torí ó jẹ̀ ọ̀nà ibánisòrò tí ojú le jẹ̀ ànfààní àrokò tí a bá fì pa. Ònkòwé lo èyí gégé bí àfihàn iṣẹ̀lẹ̀ àwùjọ̀. Bí ó tilẹ̀ jẹ̀ pé ní ibèrẹ̀ pèpè nígbà tí ilò ẹ̀rọ̀ fòtò kókó dé à n ló ó láti fì ya àwòrán fún irántí àwọn iṣẹ̀lẹ̀ tó ti se lẹ̀ ri fún iran tó wà lówólówó àti iran tí ó n bọ̀ léyìn, sùgbón ẹ̀ké ti dáyé, aáṣà di

àpòmu, àwọn òdaràn, òbàyéjé ní àwùjọ ti bèrè sí ní lo ẹrọ fọtò láti fi hùwà ibi wọn nípa yíya àwòran aṣàkóbá láti fi dúnkookò mọ àwọn ènìyàn láti ló wọn lówó gbà. Bí a bá wo ohun tí tíòrì ìbáńisòrò dúró fún, fọtò yíyà jé ònà ìbáńisòrò eléyíí tí a n ló láti fi pa àrokò ránṣé. Fọtò yíya ní àwùjọ jé ara iṣẹ̀lẹ̀ àwùjọ eléyíí tí tíòrì ifojúàwùjọ wo iṣé ọ̀nà lítírèsò dá lé lórí láti yàwòrán àwùjọ gégé bí ó ẹ̀ rí gan-an. Ònkòwé lo eléyíí gégé bí ònà ìbáńisòrò àfojúrí tí ó n jísé tí a rán an sí àwùjọ. Àwọn òdarán lo fọtò aṣàkóbá láti fi dúnkookò mọ àwọn ènìyàn àwùjọ. Wọn ya fọtò mánéjà bánkì Olówóajé àti iyàwó ọ̀lódẹ̀ níhòhò láti le ba orúkọ mánéjà jé, kí ó sì gbòràn, kí ó ẹ̀ ohun tí àwọn Egbé Ìgbàlódé fẹ̀ kí ó ẹ̀ fún wọn, wọn fẹ̀ kó sí àkánti fún áwọn láti máa ló ó fún iṣé ibi wọn. Bí a bá wo iṣẹ̀lẹ̀ yíí ó fara jọ iṣẹ̀lẹ̀ ojú ayé nínú èyí tí àwọn òdaràn n lo àkánti arúmojẹ láti pa àwọn ènìyàn lẹ̀kún. Wọn fi èdà fọtò yíí ránṣé sí mánéjà ló bá dákú nínú ófìlìsì rẹ̀ tí gbogbo àwọn òsìṣé yókù sí n du ẹ̀mí rẹ̀.

Bàkan náà ni a rí ilò fọtò ní ònà àitọ̀. Òdaràn kán wọlé láti ya fọtò Jọláadé ní ihòhò léyìn tó jáde láti inú balùwẹ̀, òdaràn yíí jáde lábé ijókòó nílá lójiji, ó sì fa aṣọ̀ inura kúrò lára Jọláadé tí ó sì bèrè sí ní ya fọtò aṣàkóbá yíí. Àlàyé ònkòwé nípa iṣẹ̀lẹ̀ yíí ló jé ká mọ̀ bí ó ẹ̀ sẹ̀lẹ̀ gan an.

Lójiji ni ẹ̀nikan rá pálá jáde lábé ijókòó nílá kan. Kí Jọláadé tóo lè kébòòsí, onítòhun ti fa aṣọ̀ inura tó ló mọ̀dìí kúrò lára rẹ̀. Ìgbà tí kámẹ̀rà kan n sáná sẹ̀rẹ̀sẹ̀rẹ̀ ni Jọláadé tóo mọ̀ pé ẹ̀ni kan soso kọ̀ ló ti ba sílẹ̀ de òun, wọn sì ti wáá n ya fọtò òun ni ihòhò. Wọn n ya fọtò léraléra, bí òun tí n fọ̀wọ̀ bo ojú ara, bí òun ti n fọ̀wọ̀ bo àyà, bí òun ti n fò sókè, bí òun ti n gbára dálẹ̀, sẹ̀rẹ̀sẹ̀rẹ̀ ni iná kámẹ̀rà n tàn.

Òkedijí (2007:50)

Ní ìgbà tí ọwọ tẹ àwọn ọ̀daràn wọ̀nyí ní ìparí ni ó tó fojúhàn wí pé Báýò olólùfẹ́ Jọláadé tẹ̀lẹ̀ rí ní ó rán àwọn ọ̀daràn yíí láti lè fi fọtò náà dúnkookò mó ọ̀n pé ọ̀n ó fi han ọ̀kọ àfésónà rẹ̀ tuntun kí ó le rọ̀wó gbà lówó rẹ̀. Ìşèlẹ̀ yíí jẹ̀ apeere ìşèlẹ̀ àwùjọ̀ èyí tó n sẹ̀lẹ̀ lówólówó, tí àwọn ọ̀daràn ti n lo oríşiríşì ọ̀nà láti ló àwọn èniyàn lówógbà. Èyí jẹ̀ àfihàn ìşèlẹ̀ àwùjọ̀ tòótó nínú Ká rìn ká pò ní ìbámu pèlú tíòrì Soşíólójí litiréşò.

Àgbálogbábò

Ìşé yíí şe àgbéyèwò onírúúrú ọ̀nà tí ilò ẹ̀rọ̀ ibánisòrò̀ ìgbàlódé fi wúlò lówùjọ̀ pàápàá tí a bá n sòrò̀ lórí ààbò, iwà ọ̀daràn àti títopinpin iwà ọ̀daràn lówùjọ̀. Ọ̀nà tí Òkédìjì gbà lo ẹ̀rọ̀ ibánisòrò̀ ìgbàlódé nínú itàn àròsò̀ yíí fi hàn pé ibi tí ayé bá yí sí ló yé ká bá ayé yí sí kí á má baà máa jẹ̀ àgbònrín èsín lóbè. Bí ayé şe n yí ni ìgbà n yí padà tí ohun gbogbo nínú rẹ̀ náà n yí, Òkédìjì lo imò àtinúdà rẹ̀ láti le şe àfihàn àyípadà tó wáyé lórí ọ̀rò̀ ibánisòrò̀ lówùjọ̀. Ìpénijà ni ìşé yíí jẹ̀ fún gbogbo ònkòwé alàtinúdà láti máa şe àgbékàlẹ̀ ìşé wọn ní ìbámu pèlú àyípadà àti itèsíwájú tó n lo lówùjọ̀ lápapò.

Ìwé Ìtókasi

Adéjùmò, A. G. (1999). A Comparative Review of Yorùbá Crime Novels. *ODU. A Journal of West African Studies*. Pp. 31 – 33.

Adésòkàn, S. L. (2010). ‘Elemets of Modernity in Yorùbá Detecive Novels: A Study of Okédìjì’s *Ká Rìn Ká Pò*. In *Journal of Languages and Linguistic Inquiry, School of Languages, Federal College of Education, Katsina*. Vol. 1, No. 1 July. Pp. 57 – 60.

- Adéyemí, L. (2006). *Tìyòrì Litirésò ni Èdè Yorùbá*. Ijẹbú-Òde: Sebíotimọ Publications.
- Bámídelé, L. O. (2000). *Literature and Sociology*. Ibadan: Stirling Holden Publishers Nigeria Limited.
- History of GSM and More. [http://www.Idpass.com/telecom/articles/history_of GSM and more.html](http://www.Idpass.com/telecom/articles/history_of_GSM_and_more.html). Accessed October 3rd, 2016.
- Ìlòrí, E. A. (2012). ‘New Trends in Yorùbá Crime Novels: A Study of Kólá Akínládé and Oládẹjọ Òkédijí Novels. In *Kusugu Journal of Education, Federal College of Education, Katsina*. Vol. 2. No. 2. Decemember Pp. 133 – 140.
- Ìsọlá, A. (1998). *The Modern Yorùbá Noivel: An Analysis of the Writers Art*. Ibadan: Heineman Educational Books (Nig. Plc).
- Lawrenson, D. and Swingwood, A. (1971). *The Sociology of Literature*. London: Mac Gobbon and Kee.
- Ògúndẹ̀jì, P. A. (1992). *Introduction to Yorùbá Written Literature*. Ibadan: The Department of Adult Education. University of Ibadan.
- Ògúnşínà, J. A. (1992). *The Development of the Yorùbá Novel. 1930 – 1975*. Ilorin: Gospel Faith Mission.
- Ògúnşínà, J. A. (2006). *The Sociology of Yorùbá Novel. 1930 – 1975*. Ibadan: Integrity Publication.
- Òkédijí, O. (2007). *Ká Rìn Ká Pọ̀*. Ìkẹjà: Longman Nigeria PLC.
- Olufajọ, A. G. (1988). *Ìwà Òdaràn nínú Ìtàn Àròsọ́ Ọ̀tẹ̀lẹ̀múyẹ*. M.A. Project. Obafemi Awolowo Univeristy. Ile-Ifẹ.
- Òpẹ̀fẹ̀yítímí, A. (1997). *Tìyòrì àti Ìsọwólò èdè*. Oşogbo: Tanímẹ̀yínọ̀la Press.
- Táíwò, A. (2013). *Ká Rìn Ká Pọ̀: A Novelists Perspective of Security*. In *Yorùbá: Journal of Yorùbá Studies Association of Nigeria*. Vol. 7. No. 2. Pp. 111 – 138.